

Un domini tràgic. La poesia de Joan Vinyoli

Dolors Oller

Segons un detall de la biografia de Pep Solà (*La bastida dels somnis. Vida i obra de Joan Vinyoli*, CCG Ed. 2010), i també recollit a la cronologia de Xavier Macià (a Joan Vinyoli, *Poesia Completa*, Ed. 62 "La butxaca" 2008), l'any 1935 Vinyoli queda enlluernat per Rilke, i aprèn alemany per traduir-lo: un destí de poeta s'orienta cap a una lírica essencial, expressiionista i, en el seu cas, entrelligat a una vida dura. Orfe de pare des dels cinc anys, va anar a l'escola en règim de "classes de favor" al col·legi dels jesuïtes de Casp i, després, els estudis de comerç al col·legi de la Immaculada seran la frontissa de la seva entrada a l'editorial Labor on treballarà, no pas sempre en les condicions esperades, dia rere dia, des dels setze anys i fins a la jubilació, quatre anys abans de morir. De molt jovenet, amb la seva mare i família, passava cada any un mes d'estiu a Santa Coloma de Farners en un pis deixat per un amic del pare. I una pregunta sorgeix: ¿com deuria ser la veu de la poesia amb què va guanyar els Jocs Florals de Santa Coloma de Farners l'any 1927? ¿Quina veu poètica vetllava aquell adolescent trist i commogut davant del miracle de la naturalesa en els paratges dolços de La Selva? Treballador amb un mes de vacances, la resta de l'any era a Barcelona, i mantenia relacions amb gent de lletres de l'època -tertúlies, projectes, històries...- gairebé tots universitaris i, segurament, tots millor situats que no pas ell. També sabem que també Begur i els seus paisatges, on queden record de les seves estades estiuenques ja d'adult, han estat importantíssims per a la seva obra, i que el mar n'és una font d'imatges de múltiples significacions i una reserva de promeses i d'experiències poètiques...

Sigui com sigui, a la poesia de Joan Vinyoli, una permanent pietat dolorosa impregna la lúcida anàlisi de la veu poètica, en un diàleg amb si mateixa a través de la mirada sobre el món. Tots els

temes hi convergeixen. Totes les meditacions la comparteixen, i tots els llibres, tots els poemes la repeteixen tossuts, infatigables, en un cant d'estremida lucidesa. Una poesia que, des de les més antigues tradicions exulta en el cant líric i, en certa manera, religiós des dels temps immemorials: com un home humiliat, canto -diu Vinyoli al llarg de tota la seva poesia. Miro, escolto el món, i canto la seva glòria i el meu desconsol. Se m'enduen les paraules, i canto. Canto per amor, per desamor, i per fer que m'estimeu: ¿Quina cosa peculiar, tantes dedicatòries als seus lectors amics, coneguts..., gairebé tantes dedicatòries com poemes...! Cada poema, una penyora.

I el mateix dolor de mancament existencial que el fa trist i sensible farà d'ell el gran poeta de la desolació íntima i personal, una veu tan essencial i intensa que traspasa la consciència que llegeix i es fa present en el cor, a vegades fins i tot sense necessitat d'exactitud lèxica ni precisió sintàctica. La impressió és que té moltes coses a dir, moltes a dir-nos. Perquè en la poesia de Vinyoli no hi ha espai pel pensament poètic en termes generals, filosòfics, o formals. Es pot dir que quan es llegeix Vinyoli es produeix una força pura i incontenible, indomable i sense variacions, una xarxa tensa on s'inscriu el diàleg entre el jo i l'altre: entre un jo virtual, poètic, cada vegada més hàbil i amb més recursos en el seu rigor d'interpret del sentit de les coses, i "l'altre", una persona com totes a les que el destí depara una lluita desigual entre la força del desig i la força destructiva de la realitat: un heroi sense mite, però lligat a la seva història i a les seves circumstàncies. Precises, actives, indefugibles, són les circumstàncies que marquen i condicionen, de fet, tota acció, tota intenció i tot testimoni. I en aquest cas és "l'altre", un altre jo reconegut com a inhàbil, qui provoca el discurs poètic: el clam de vençut que és tota poe-

sia -segons en diu J.V. Foix de l'alè poètic-, o el clam d'un "presoner de mancament que creix en un vell dolor", com diu un vers de Salvador Espriu.

És molt interessant constatar la manera semblant com poetes tant diferents expliquen orígens hipotètics de la força de l'escriptura. Però la veritat és que aquest vers de Salvador Espriu, que m'ha vingut al pensament en referència a Vinyoli, també em fa ser conscient de la diferència de les seves obres i també de les seves formes de pervivència. Ni la seva coetaneïtat ni el fet que tots dos es relacionen amb Santa Coloma, els dona experiències semblants. Espriu, que hi va néixer perquè el seu pare n'era notari, se'n va anar molt aviat. Vinyoli, en canvi, noieta de Barcelona, hi va contrastar la seva vibrant sensibilitat i hi va experimentar les virtuts d'una naturalesa viva, modulable a les seves emocions estètiques. Per altra part, la seva presència s'ha fet memorable a la ciutat: la biblioteca porta el seu nom -i un restaurant, el títol d'un dels seus llibres. També un itinerari arrela la seva veu al territori en un peregrinatge triat des dels seus poemes. Pel que fa a la poesia, Salvador Espriu és també un poeta de meditacions dolgues, però el seu és una variant del dolor molt més fàcil de gestionar: potser amb algun petit secret insatisfet, però, en general, un dolor més social, més individual, més asseveratiu i judicial i, al cap i a la fi, més d'índole política. Per això el seu centenari ha estat subvencionat pels polí-

tics, mentre que el de Vinyoli temo que dependrà de la beneficència. Però la pobresa de recursos no li serà cap novetat a Vinyoli; a canvi, una sincera i sentida passió vinyoliana ja comença a donar mostres de la vigència real de la seva obra. Dirigida per un poeta, la commemoració del centenari del seu naixement tindrà segurament un ressò més entranyable i espero que la presència de la seva veu i de la seva obra, ben triada i ben llegida, serà el millor homenatge.

L'obra i la veu de Joan Vinyoli té una vocació essencialment lírica, la seva litúrgia de la paraula dita en els moments més inhòspits és, en el fons, solidària i intersubjectiva. Una veu que ja és per sempre, que trasbalsa i emociona, que ens fa reconèixer a tots en el desamor i en el fracàs, que ens fa sentir la pietat en el dolor, i la tristesa radical de la impotència; però que també ens revela la percepció de la bellesa en el miracle de la forma poètica. Només la gran poesia és capaç de guardar aquest pou de memòria que ens agermana com a espècie, i que és capaç, com diu Kafka, d'esberlar el gel que ens recobreix el cor. Els títols dels seus llibres dibuixen un itinerari amb fites cada vegada més rigoroses, més essencials: des de la del noi humiliat que es refugia en el seu do en un primer desenllaç, fins al vell poderós que viu i mor en un domini màgic. Domini en els dos sentits: de territori i de virtut. Entre els dos llocs de l'itinerari, la vida, les realitats, les hores que passen, la por, la pèrdua, i encara les paraules, únic tresor que li és donat.

La paraula doncs és el seu domini i en ell i per ell és, diu i fa. I fa realment perquè, la poesia, com la parla, és una acció, una acció amb intenció poètica, és a dir, constructora de sentit. És a partir d'aquest moment quan Vinyoli es fa realment gran i que és molt conscient del seu domini:

[XIII]

*Estranyes flors, aquestes que he trobat
per la ribera de l'insomni: xiscles
de vent i diamants d'escuma
brillant al sol.*

*He vist la vida coronar-se'n,
la folla amb gest de mar.
No em vagui de lligar-la -damunt l'ona,
l'escuma dura més- ; quedi ben lliure,
sola i escabellada damunt les roques,
indòmita.*

*Mesuro la fondària
on a la fi caurà desfeta en crits. (p. 272)¹*

A partir d'un cert moment, la seva veu es fa realment tràgica, amb aquests seus finals de poema

-tan estridents en el contrast com clars en la visió. Però no em refereixo pas a la visió genial, espetec de la fantasia, sinó a la potència de la imaginació en la troballa del correlat objectiu. És així que la seva visió construïda des d'un domini màgic converteix el poema en un domini tràgic: per la força de les imatges i, sobretot, pel diàleg entre aquestes imatges sempre a favor de la força dels seus correlats explícits:

PLATJA DURA

.....
*Demana justos
 els mots indispensables
 per fer sorgir la imatge de les coses
 passades.*

*Deixa-les anar
 com un estel
 des d'un turó.*

*Les ones baten,
 feixugament damunt la sorra
 bruta, negrosa, de la platja dura
 dels anys viscuts" (p. 220)*

I encara més i millors, les imatges dels seus correlats implícits, salts mortals del sentit, metàfores sostingudes, de llarg recorregut, en comparacions enigmàtiques. Repte per a la lectura i per a la interpretació. Correlats oberts, punyents, irrefutables:

AIGUAMOLLS

*Cada vegada es fa més i més flaca
 la tarda; cada volta més constrets
 a ser del vespre, amb superàvit d'ombres
 que no sabem què fer-ne, ens enganyem, parlant
 com si visquéssim, però sols paraules
 buides tenim i som camps enaiguats,
 sense ni un gra d'arròs.*

*Ara els ànecs s'enlairen
 dels aiguamolls en un cel de capvespre
 rogenc i trist.*

*Alçar-nos ara? Els ànecs
 volen per ser furtivament caçats. (p. 357-58)*

En algun moment anterior d'aquest article, he parlat com les circumstàncies vitals dels poetes afegixen sentits globals a les seves obres. Crec doncs, i tot es pot dir, que una característica fàcilment detectable en la poesia de Vinyoli és el fet que la força majestuosa de les seves imatges és potser superior a la seva forma gramatical. Però la comunicació literària és misteriosa i pot ser (és un criteri i una possibilitat) que la llei no sigui el més important

en absolutament tots els casos. Per tant, també podria donar-se el cas que aquesta sensació d'incertesa gramatical, aquesta mena d'inseguretat, d'estranyesa que sobta a vegades quan es llegeixen alguns dels seus poemes, provoqui, precisament, un enteniment superior, una irresistible solidaritat lectora i una necessitat de comprensió mútua, de col·laboració necessària entre la veu i la consciència que llegeix, perquè és clar que la veu que parla té moltes coses a dir, i que són importants i necessàries, justes per a l'experiència. És precisament en aquest viatge de lectura, en aquest intercanvi per a la construcció del sentit, on de sobte el lector que persisteix, atrapat per la xarxa de la sinceritat poètica, descobreix les intermitències del cor i el nucli sensible de la poesia vinyoliana. Vinyoli aconsegueix donar-la en una il·luminació de llampec. I és que, efectivament, i mai millor dit, Vinyoli apunta directament al sentit més profund dels efectes del que vol dir, i il·lumina l'acció del seu poema amb els seus epifonemes emocionalment precisos, epifonemes que, primer, encongeixen el cor, per a tot seguit tensar la musculatura de la imaginació en un salt mortal, en un vol sense xarxa cap al seu significat. És així com la seva visió construïda des d'un domini màgic converteix el poema en un domini tràgic.

¹ El text dels poemes i les pàgines corresponen a Joan Vinyoli, *Poesia completa* edicions 62 "labutxaca", 2008.